

УДК 811'243'42:378.147,091.33 – 054.62

<http://orcid.org/0000-0001-5643-7656>

ТЕКСТ ЯК ОСНОВНА ОДИНИЦЯ НАВЧАННЯ МОВИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Демкова Т.М. (Харків)

Стаття присвячена проблемі застосування тексту в організації навчання мови іноземних студентів. Визначено типи текстів для формування мовних компетентностей. Розкрито поняття «автентичний текст», розглянуто класифікацію автентичних текстів, визначено принципи та критерії відбору автентичних текстів під час навчання іноземних студентів. Запропоновано методи роботи з різними видами тексту під час занять в іншомовній аудиторії, що створюють умови для підвищення рівня володіння мовою країни навчання.

Ключові слова: автентичний текст, іноземні студенти, інтерактивні методи, лексика, художній текст.

Демкова Т.Н. Текст как основная единица обучения языку иностранных студентов. Статья посвящена проблеме использования текста в организации обучения языку иностранных студентов. Определены типы текстов для формирования речевых компетентностей. Раскрыто понятие «аутентичный текст», рассмотрена классификация аутентичных текстов, определены принципы и критерии отбора аутентичных текстов при обучении иностранных студентов. Предложены методы работы с различными видами текста во время занятий в иноязычной аудитории, создающие условия для повышения уровня владения языком страны обучения.

Ключевые слова: аутентичный текст, иностранные студенты, интерактивные методы, лексика, художественный текст.

Demkova T.M. Text as the main unit of teaching languages to foreign students. The article deals with the issues of using a text in the process of organization of teaching languages to foreign students. The author has determined types of texts for developing language competences. The idea of an “authentic text” has been defined, the classification of authentic texts has been considered, the principles and criteria of choosing authentic texts while teaching foreign students have been determined. The methods of working with various types of texts while teaching a foreign-language audience, which create conditions for improving the level of an in-country language acquisition, have been offered.

The objective of the research lies in analyzing the existing types of educational texts in order to develop language competences among foreign students. The main focus has been made on researching an 'authentic text'. The classification of authentic texts has been considered, the principles and criteria of choosing authentic texts while teaching foreign students have been determined.

In teaching foreign students, a text is of practical applicative nature, that is, it is used as an educational material. Depending on needs of foreign audience, different types of authentic texts could be used, but their selection is of vital importance. A properly chosen authentic text not only may arouse foreign students' interest, but also create an inner motive of their activity, enable to consolidate their studied programme material.

The peculiarity of working with educational texts in the foreign-language audience lies in the fact of using both active and interactive methods. Besides, working with authentic texts consists of three stages: pre-text, text and post-text exercises.

The task of a pre-text stage is to make a foreign student interested, to help him/her understand the significance of the problem situation, described in this text.

The task of a text stage is to develop self-reading skills: highlighting key text units; finding intertextual notional connections; reproducing all accumulated readers' ideas as for the events, which have been described in the text.

The task of post-text work lies in doing exercises of a generalized nature.

The task of interactive methods of work with an educational text in foreign-language audience is: a self-consisted search and analysis of the information given in the text; statement of proper conclusions, that correspond to the author's idea; an efficient teamwork on creating a common point of view on the author's idea on the problem and developing a personal opinion and finding argumentation to support it.

The author has come to a conclusion that one of the key advantages of working with a text is that it aims to create a skill of analyzing a described situation or a problem in foreign students, to select the required information from the text, to develop skills of critical thinking in foreign students, skills of ability to construct independently the logics of defending their own opinion or confute the opponent's arguments, to make reasoned decisions. Besides, the possibility of using both active and interactive methods of work with educational texts allows to master the skills of teamwork, of interacting with other students, of knowing how to think creatively and analyze information, which, doubtless, enables some more motivational support for learning the in-country language.

Key words: authentic text, interactive methods, foreign students, lexis, literary text.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Умови конкурентної боротьби за кожного іноземного студента на ринку надання освітніх послуг щороку стають усе більш жорсткими. Сьогодні у навчальному процесі іноземний студент перестав бути лише об'єктом навчальної діяльності. Іноземець, який приїхав опанувати професію й оволодіває мовою країни навчання, бере участь не лише в отриманні знань, а й у пошуку та трансформації знань у практичні вміння й навички. Це вимагає впровадження нових інтенсивних методів і технологій навчання: різноманітних тренінгів й ігрових методик, навчальних кейсів й ігрового проектування.

Однією з головних одиниць навчання мови іноземних студентів є текст. Викладач у процесі викладання мови іноземним студентам повинен навчити їх не лише правильної вимови, інтонації, побудови словосполучень і речень, правильного вживання мовних одиниць, що особливо важливо на початковому етапі навчання, але й правильної побудови письмових та усних текстів. Як зазначає Н.В. Кулібіна, «мовленнєве спілкування – це обмін текстами, інакше кажучи, породження і сприйняття текстів» (переклад наш – Т.Д.) [1: 7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Сучасні науковці та практики ще й досі не знайшли спільного підходу до визначення поняття «текст». Так, Ю.О. Сорокін нарахував більше 250 тлумачень цього поняття [6]. Різноманітність підходів до розуміння поняття «текст» зумовлена, перш за все, складністю системно-структурної і смислової організації тексту. Так, О.М. Біляєв, О.Я. Гойхман, І.О. Зимня здебільшого приділяють увагу усним текстам; М.М. Бахтін, І.Р. Гальперін, Т.М. Дрідзе досліджують текст як одиницю писемного мовлення; І.К. Білодід, О.Д. Пономарів, Л.С. Виготський, Ю.І. Пассов вивчають структуру тексту. Такий широкий спектр наукових поглядів на «текст» як лігвістичний феномен свідчить про те, що й досі науковці не дійшли єдиної точки зору на це поняття.

Метою дослідження є аналіз існуючих типів навчальних текстів для формування мовних компетентностей іноземних студентів, визначення поняття «автентичний текст», встановлення принципів та критеріїв відбору автентичних текстів для навчання мови іноземних студентів, методів роботи з різними видами тексту під час занять

в іншомовній аудиторії, що створюють умови для підвищення рівня володіння мовою країни навчання.

Актуальність даного дослідження ґрунтується на тому, що, незважаючи на значні досягнення методики навчання мови іноземних студентів, поза увагою дослідників ще й досі залишається саме автентичний тип навчального тексту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Складність тексту як об'єкта дослідження полягає в тому, що він одночасно вміщує мовні, логічні, мовленнєві, мисленнєві, стилістичні, експресивні й інші компоненти [3: 3]. Ми зупинимось на ролі тексту як одиниці навчання мови іноземних студентів. «Формування, розвиток й удосконалення комунікативної компетенції, що виступають в якості мети й змісту навчання, мають багаторівневий і багатоступеневий характер, тісним чином пов'язані з розвитком мовної / культурно-мовної особистості того, хто навчається» (переклад наш – Т.Д.) [7: 14]. Якщо, починаючи з другої половини ХХ століття, у викладанні мови для іноземних студентів текст використовувався як допоміжний матеріал, який виконував ілюстративну роль у навчальному процесі, то сьогодні текст вже має практичний прикладний характер, тобто використовується як навчальний матеріал (В.Г. Костомаров, Л.Б. Бей, Н.В. Кулібіна, Є.М. Верещагін, В.М. Шаклеїн, О.Д. Швейцер, К.І. Мотіна, С.М. Петрова).

У методиці викладання іноземної мови прийнято поділяти тексти на навчальні, адаптовані й автентичні.

Навчальні тексти створюються викладачами для вирішення конкретних завдань, а саме: навчання іноземних студентів лексики, граматики й аудіювання.

Адаптовані тексти – це авторські тексти, як правило тексти відомих письменників, підлаштовані під рівень володіння мовою іноземними студентами.

Автентичні тексти (від англ. authentic – природні) – це, як правило, художні тексти, створені носіями мови в умовах природного мовного спілкування, тобто які не були призначені для навчальних цілей [4]. Такий тип текстів є обов'язковим при навчанні іноземних студентів мови. І навіть, незважаючи на те, що такі тексти зазвичай бувають важкими з мовної точки зору (мають лексичні й культурологічні особливості) й великими за своїм розміром, робота

з ними дає можливість активізувати навчальний процес.

Саме робота з такими текстами в аудиторії іноземних студентів є найбільш складною та потребує більш детального розгляду. Безумовно, цілеспрямована робота над аутентичними текстами формує в студентів не лише правильне сприйняття й розуміння того, що прочитано, але, через задоволення, яке отримують студенти від розуміння реальної природної мови її носіїв, активізує й підвищує мотивацію самого процесу навчання. Як наголошує Н.В. Кулібіна, «починати використовувати художні аутентичні тексти на уроках можна з того моменту, коли студенти оволоділи основами граматики, відповідно, запропонований на уроці текст повинен містити виключно знайому студентам граматику» (переклад наш – Т.Д.) [2: 217]. А з огляду на той факт, що головні граматичні поняття, які необхідні для мовлення, вивчаються на початковому етапі навчання мови, то граMATика, як правило, не є проблемою при виборі аутентичних текстів. Здебільшого складності виникають із лексичним наповненням цих текстів, тобто новою лексикою, з якою іноземні студенти ще не зустрічалися. Практично всі сучасні методисти звертають увагу викладачів-практиків на те, що переваги використання аутентичних текстів є безумовними, оскільки це робить процес навчання іноземної мови цікавим, яскравим і змістовним.

Залежно від потреб іноземної аудиторії можна використовувати різні види аутентичних текстів. Це можуть бути наукові тексти, газетні й журнальні статті, тексти для повсякденного спілкування, а також і художні тексти. Аутентичні тексти є зручним інструментом для використання в навчальному процесі, адже вони можуть бути цікавими для різних категорій іноземних студентів, оскільки увиразнюють національні й культурологічні особливості країни навчання. Окрім того, перевагою даного типу текстів є те, що вони сприяють збагаченню словникового запасу студентів, розвитку монологічного й діалогічного мовлення, знайомству іноземних студентів із культурологічними особливостями і традиціями країни навчання. На зв'язки, що існують між мовою й культурою, свого часу вказував Л.В. Щерба: «Кожна мова відображає культуру того народу, який цією мовою говорить» (переклад наш – Т.Д.) [8: 56]. Для оволодіння духовною культурою іншого народу, «незвичною етикою», на думку вченого, не існує іншого шляху, окрім «уважного

читання (під хорошим керівництвом) видатних іноземних письменників в оригіналах», оскільки художній текст є «тричі культурним об'єктом» (переклад наш – Т.Д.) [8: 50].

Відбір навчального тексту має дуже важливе значення. Щоб іноземним студентам на заняттях було цікаво, під час відбору тексту обов'язково необхідно враховувати їхні національні, релігійні, вікові, культурологічні та професійні інтереси й, водночас, обов'язковим є навчальний складник: нова лексика, культура й традиції країни, в якій їм доведеться жити й навчатися найближчі 5–7 років. Окрім того, уміло підібраний аутентичний текст може не лише викликати інтерес в іноземних студентів, а й створювати внутрішній мотив їхньої діяльності, сприяти закріпленню вивченого програмного матеріалу. Лексика тексту має бути знайомою для них, загальноживаною, а сам текст не повинен бути перевантаженим складними синтаксичними конструкціями, застарілим словами і словосполученнями, дієприкметниковими й дієприслівниковими зворотами. Необхідно звернути увагу, що на заняттях краще використовувати тексти не класиків, а сучасних авторів, тому що іноземним студентам, які не знайомі з історичними реаліями країни навчання, дуже важко зрозуміти такі тексти. Для роботи в іноземній аудиторії краще обирати невеликі за розміром тексти, а більші за обсягом тексти можна використовувати для самостійної позааудиторної роботи. Основним завданням аудиторної роботи в іншомовній групі ми вважаємо акцентуацію на смисловому сприйнятті тексту іноземними студентами, тобто його адекватне розуміння. Свого часу С.Л. Рубінштейн писав: «Початковим моментом розумового процесу зазвичай виступає проблемна ситуація. Мислити людина починає, коли в неї з'являється потреба щось зрозуміти» (переклад наш – Т.Д.) [5: 56].

З огляду на той факт, що будь-яка аудиторна робота з аутентичними текстами складається з трьох етапів: дотекстових, потекстових і післятекстових вправ, детальніше розглянемо аспекти організації кожного з них.

Завдання дотекстової роботи – зацікавити іноземного студента, познайомити його з новою лексикою й реаліями країни навчання, допомогти йому зрозуміти сенс проблемної ситуації, що описана в даному тексті.

Завдянням потекстової роботи є формування навичок самостійного читання: виокремлення ключових одиниць тексту; виявлення внутрішньотекстових смислових зв'язків; відтворення сукупності читацьких уявлень про події, що описані в тексті. Якщо розглядати процес читання як навчальну діяльність, можна виокремити такі її складники – комунікативний, когнітивний, емоційний і аксиологічний. Потекстова робота має вибудовуватись за схемою: від значення слова – до розуміння тексту та його змісту.

Завдянням післятекстової роботи є виконання вправ, що мають узагальнюючий характер і дозволяють довести мовні навички до автоматизму.

Ще однією особливістю роботи з навчальними текстами в іншомовній аудиторії є можливість використання активних й інтерактивних методів. Активні методи роботи вибудовуються в процесі взаємодії «викладач – іноземний студент», що передбачає їх рівнозначну участь і взаємодію в навчальному процесі.

Ознаками активних методів навчання виступають такі, як: мотивованість до процесу навчання; активізація розумової діяльності; самостійний пошук відповідей на поставлені викладачем питання. У загальній класифікації активних методів роботи з навчальним текстом можна виділити індивідуальні («студент – викладач»), групові (колективні обговорення тексту), презентації (підготовка студентами ілюстративного матеріалу до тексту), кейс-технології (вирішення проблемних завдань з опорою на текст), дидактичні обговорення тощо. Окрім того, інтерактивні методи будуються на схемах взаємодії «викладач – іноземний студент» і «іноземний студент – іноземний студент». У процесі такої роботи викладач створює умови для вияву ініціативи іноземних студентів, а студенти у процесі міжособистісної взаємодії впливають на мотивацію один одного.

Слід зазначити, що в іншомовній аудиторії ефективним є використання як одного, так і комбінації декількох методів.

Завданням інтерактивних методів роботи з навчальним текстом в іншомовній аудиторії є:

- самостійний пошук й аналіз інформації, що розміщена в даному тексті;
- формулювання правильних висновків, що відповідають авторському задуму;

- продуктивна робота в команді над виробленням загальної точки зору щодо авторської точки зору на проблему;
- формування власної думки й вироблення аргументації на її підтримку.

Висновки. Таким чином, слід зазначити, що зростання прикладного значення навчальних, адаптованих й аутентичних текстів у навчальній роботі з іноземними студентами значно розширює можливості мотивації й активізації навчального процесу. Як одну з основних переваг роботи з текстом можна зазначити спрямованість на формування в іноземних студентів уміння навчатися самостійно, а саме: аналізувати описану ситуацію чи проблему, видобувати з тексту потрібну інформацію, розвивати в іноземних студентів навички критичного мислення, уміння логічно відстоювати власні думки чи спростовувати докази опонента, приймати аргументовані рішення. Окрім того, можливість використання активних й інтерактивних методів роботи з навчальним текстом дозволяє відпрацьовувати навички групової роботи, взаємодії з іншими студентами, уміння креативно мислити й аналізувати інформацію, що, безумовно, сприяє мотиваційного забезпечення вивчення мови країни навчання.

Перспективи подальших досліджень полягають у подальшому вивченні особливостей використання навчальних текстів для конкретних категорій іноземних студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кулибина Н.В. Зачем, что и как читать на уроке. Художественный текст при изучении русского языка как иностранного. СПб.: Златоуст, 2001. 264 с. URL: <http://znanium.com/catalog.php?bookinfo=522900> (дата обращения: 10.02.2018).
2. Кулибина Н.В. Тексты лекций и образцы уроков (для преподавателей русского языка как иностранного). М., 2012. Вып. 1. 375 с.
3. Новиков А.И. Семантика текста и ее формализация. М.: Наука, 1983. 213 с.
4. Організація тексту: граматики і стилістики / редкол.: Г.М. Колесник (відп. ред.), В.М. Бріцин, Г.П. Іжакевич та ін. К.: Наук. думка, 1979. 102 с.
5. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. СПб.: Питер, 2012. 720 с.
6. Сорокин Ю.А. Психолінгвістическіе аспекты изучения текста. М.: Наука, 1985. 168 с.

7. Токарева Т.Е. Лингводидактическая стратегия обучения русскому языку как иностранному на этапе вузовской подготовки. М.: ВУ, 2014. 190 с.
8. Щерба Л.В. Языковая система и речевая деятельность. Л.: Наука, 1974. 428 с.

REFERENCES

- Kolesnik, G.M., Bricin, V.M. and Yizhakevych, V.M. (Eds.). (1979). *Ogranizacija tekstu: gramatika i stilistika [Ogranizacija tekstu: gramatika i stilistika]*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukraine].
- Kulibina, N.V. (2001). *Zachem, chto i kak chitat' na uroke. Hudozhestvennyj tekst pri izuchenii russkogo jazyka kak inostrannogo [Why, what and how to read in a lesson. Artistic text while studying Russian as a foreign language]*. SPb.: Zlatoust. Available at: <http://znanium.com/catalog.php?bookinfo=522900> [Accessed 10 Feb. 2018] [in Russian].
- Kulibina, N.V. (2012). *Teksty lekcij i obrazcy urokov (dlja prepodavatelej russkogo jazyka kak inostrannogo) [Texts of lectures and examples of lessons (for teachers of the Russian language as foreign)]*. Moscow, 1 [in Russian].
- Novikov, A.I. (1983). *Semantika teksta i ee formalizacija [Semantics of the text and its formalization]*. Moscow: Nauka [in Russian].
- Rubinshtejn, S.L. (2012). *Osnovy obshhej psihologii [Fundamentals of General Psychology]*. SPb.: Piter [in Russian].
- Scherba, L.V. (1974). *Jazykovaja sistema i rechevaja dejatel'nost' [Language system and speech activity]*. Leningrad: Nauka [in Russian].
- Sorokin, Ju.A. (1985). *Psiholingvisticheskie aspekty izuchenija teksta [Psycholinguistic aspects of text study]*. Moscow: Nauka [in Russian].
- Tokareva, T.E. (2014). *Lingvodidakticheskaja strategija obuchenija russkomu jazyku kak inostrannomu na jetape vuzovskoj podgotovki [Linguodidactical strategy of teaching Russian as a foreign language at the stage of university training]*. Moscow: VU [in Russian].